

»SENGUSTAVIANSKA» MÖBLER FRÅN SYD-SVERIGE ELLER DANMARK.

Av

SIGURD WALLIN.

Bland dem som sysslat med svensk möbelhistoria synes blott en mening råda om den tidsperiod, då den sengustavianska möbelstilen härskar som modestil. Dess tidigare form, slät mahogny med raka mässingslister och geometriskt formade, enkla mässingsbeslag, betecknas såsom tillhörande 1790-talet. Stilens senare utvecklingsform åter — i vilken dekorerings med mässingslister upphört och ersatts med tunna lister av mahogny eller ock skurna listverk, särskilt tandsnitt, och snidade pålagda ornament, allt av samma material — räknas omfatta 1790-talets senare del och 1800-talets första årtionde.¹ Det finnes ingen anledning antaga att ett rikligare insamlande av daterade exemplar skall komma att rubba något vidare på dessa allmänna antaganden. Det som dessa i någon mån mekaniskt avrundade tidsperioder avse att beteckna är ju de tidsområden, då

¹ Jämför: J. BÖTTIGER, Georg Haupt (Sthlm 1901), sid. 54; G. UPMARK, Möbler (Sthlm 1912), sid. 75 ff., pl. LXV—LXXI; Nordiska Museets vägledning i avdelningen för de högre stånden (Sthlm 1923), sid. 83 ff.; E. FISCHER, Gottlieb Iwersson (Göteborg 1916), sid. 28 och passim; samme förf., Möbelkonsten (Sthlm 1920), sid. 52, 53 (2. uppl., Sthlm 1924, sid. 56, 57). Fischer förlägger Iwerssons övergång till sengustaviansk stil till 1780-talets senare hälft men räknar med att övriga Stockholmsnickare följt hans föredöme några år senare. — Avbildningar av sengustavianska möbler återfinnas för övrigt också i följande arbeten: J. BÖTTIGER, Konstsamlingarna å de svenska kungliga slotten (Sthlm 1897—1900), del I, pl. 73—75, del II, pl. 170, 171; Fataburen 1908, bilaga sid. 16, och 1916, bilaga sid. 21; Nordiska Museet, Bilder från avdelningen för de högre stånden (Sthlm 1924), sid. 36, 37.

de ifrågavarande modeformerna äro i allmänt bruk och betraktas som verkligt moderna. Ingen blundar vid uppställandet av dylika periodgränser för det faktum, att själva uppkomsten och det första införandet av en form kan falla åtskilligt tidigare än dess upphöjande till härskande modeartikel, ej heller för att åtskilliga exemplar kunna tillkomma betydligt senare än samma modeform på tongivande håll blivit undanskjuten för en efterträdare. För ett kulturhistoriskt betraktelsesätt, som önskar bringa klarhet i kunskapen om de levnadsförhållanden, som för varje tidsperiod faktiskt varit rådande såsom reguljära och allmänna, har tydligen konstaterandet av en dylik modeperiods gränser det primära intresset. Men för kartläggandet av våra förbindelser med givande kulturkällor utom landet och av kulturströmningarnas inriktning och hastighet i varje särskilt fall, ha de tidigaste och senaste exemplen på en viss form sitt givna intresse. Detta är motivet till att här publicera ett förvärv av sengustavianska möbler, som för ett par år sedan gjordes till Nordiska Museet.

De ifrågavarande möblerna, här avbildade som fig. 1 och 2, äro visserligen, såvitt det hittills visat sig, osignerade och ej heller på annat sätt direkt bestämbara, men de erbjuda sig osökt till jämförelse med en liten serie möbelritningar, som långt tidigare införlivats med Nordiska Museets samlingar, en jämförelse som synes kunna ge sitt bidrag till frågan om tidpunkten för de sengustavianska möbelformernas tidigaste uppträdande inom nordiskt område. De båda pjäserna ingingo i en samling föremål, som år 1921 tillföll museet enligt testamente av kassören O. W. Koschell i Hälsingborg.¹

Det som fig. 1 avbildade skåpet är sammansatt av en byrå med snedklaff och ett överskåp med två dörrar. Det är utfört av mahogny med blindträ av ek och något furu. Nyckelskyltarna och de ringformiga lådhandtagen äro av förgylld mässing, likaså hörnkolonnetternas kapital och baser samt byrålådornas kantskoningar. I

¹ Kassören Koschells testamentariska gåva är i museets huvudliggare införd under nr: 137,324—137,527 och omfattar förutom möbler åtskilliga andra grupper av föremål av silver, glas, porslin m. m.



Fig. 1. Skrivskåp av mahogny med lister och beslag av förgylld mässing. Höjd 2.33 m., bredd 1.21 m. Nord. M. 137,445.

övrigt är allt utvändigt synligt material slät mörk mahogny. Skåpdörrarnas ramstycken ha i kanten inåt fyllningarna en smal rundstav utförd i träet. Snedklaffens fyllning saknar all profilering och dess yta ligger endast något högre än ramstyckets. Skåpets hela

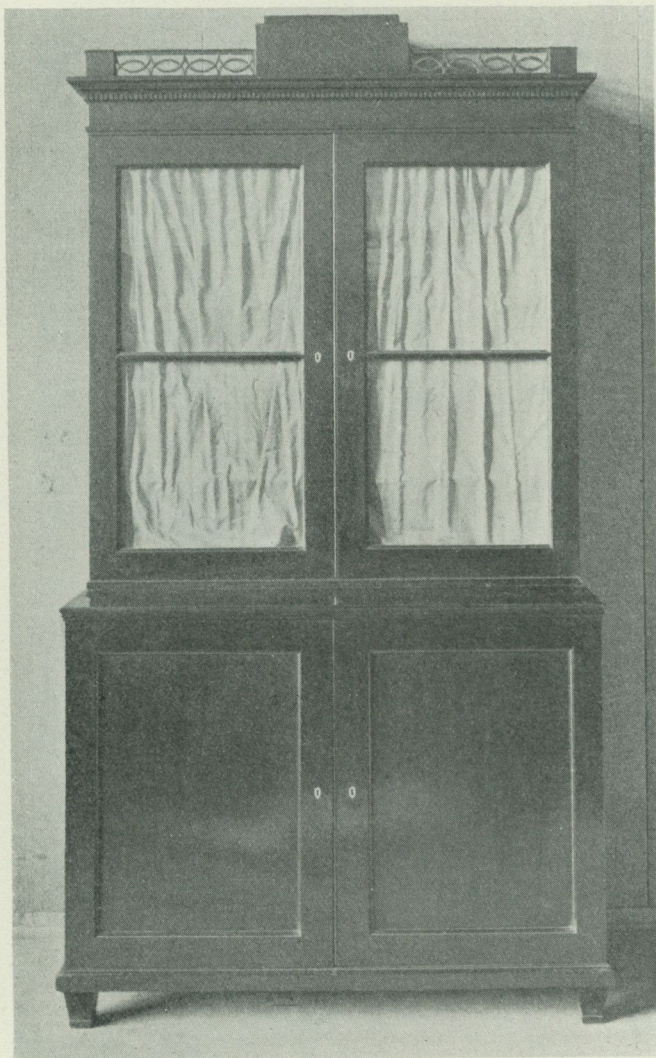


Fig. 2. Bokskåp av mahogny. Höjd 2.47 m., bredd 1.30 m.
Nord. M. 137,444.

utstyrsel och formgivning hänför det utan tvekan till den sengustavianska stilens tidigare grupp, enligt schemat: mahogny och mässingslister. Om möbelns ursprung är intet annat känt än att den under sin senaste ägares tid funnits i Hälsingborg.

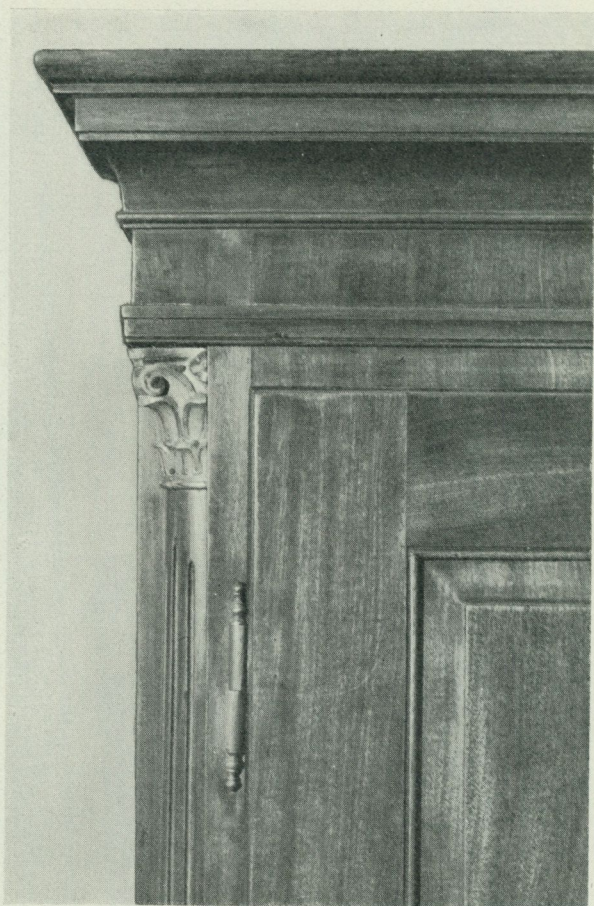


Fig. 3. Detalj av skrivskåpet fig. 1.

Den ovan omtalade gruppen av möbelritningar kom år 1887 till Nordiska Museet genom förmedling av d:r Artur Hazelius.¹ De

¹ Ritningarna äro i Nordiska Museet inventarieförda under n:r 58,724; gåva av klockaren P. H. Mortensen i Köpenhamn. Ritningarna finnas förtecknade som n:r 537—542 i katalogen över Röhsska Konstslöjdmuseets i Göteborg utställning av äldre svenska teckningar till rumsinredning och konstslöjd, dec. 1924—jan. 1925, vilken utställning sedermera var överflyttad till Nordiska Museet. År 1922 voro ett par av dessa ritningar utställda tillsammans med de här publicerade skåpen å nyförvärvsutställning inom Nordiska Museet.

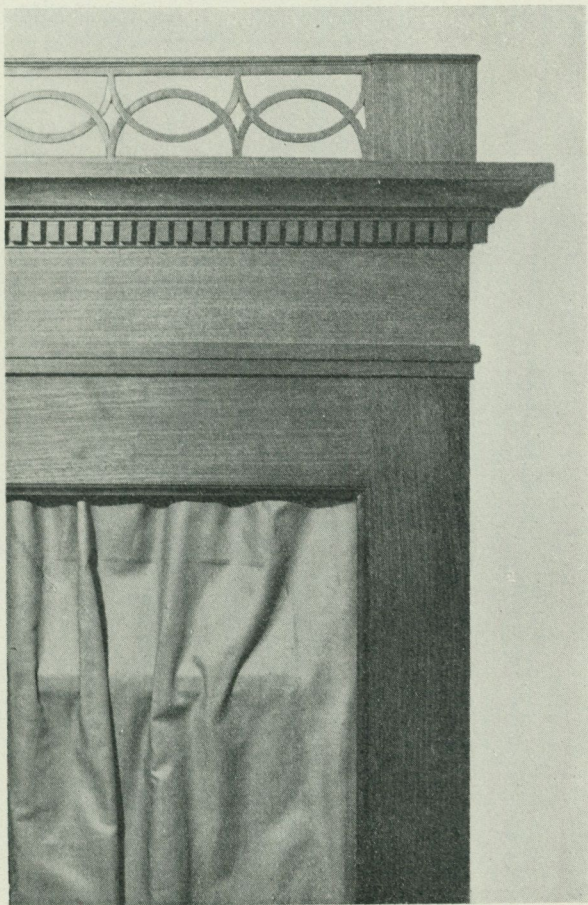


Fig. 4. Detalj av bokskåpet fig. 2.

na samtliga tjänat som mästerstyckeritningar inför snickareämbetet i Köpenhamn och falla inom perioden 1779—1787. Flera bära ritningsförfattarens namn och datum för inlämnandet och äro vidare påskrivna dels av åldermannen och mästarna, dels av Det Kongelige Maler-, Billedhugger- og Bygnings-Academie. De sex ritningsbladen visa sammanlagt åtta skåp, alla variationer på samma schema som skåpet fig. 1, med byrå, snedklaff och överskåp med två dörrar. Överskåpens fasadindelning växlar hos de olika exemplaren; å ett

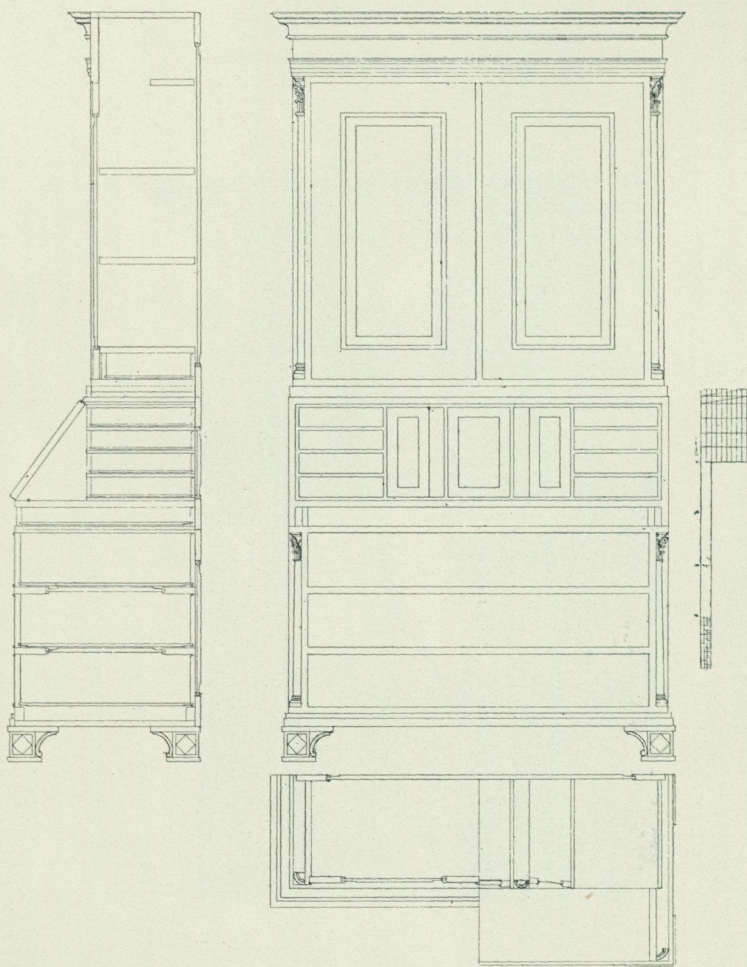


Fig. 5. Skrivskåp, mästestyckeritning i snickareämbetet i Köpenhamn, av Hans Sörensen Holm, daterad den 14 september 1785. Nord. M. 58,724.

förekomma de från barocktiden traditionella tre pilastrarna med korintiska kapitäl; å ett stå endast två dylika pilastrar ute vid hörnen; ett skåp har på motsvarande plats två hela fristående kolonner, under det att alla de övriga ha kvartskolonner i hörnen på samma sätt som skåpet fig. 1. Dylika förekomma också nästan regelbundet å underskåpens hörn.

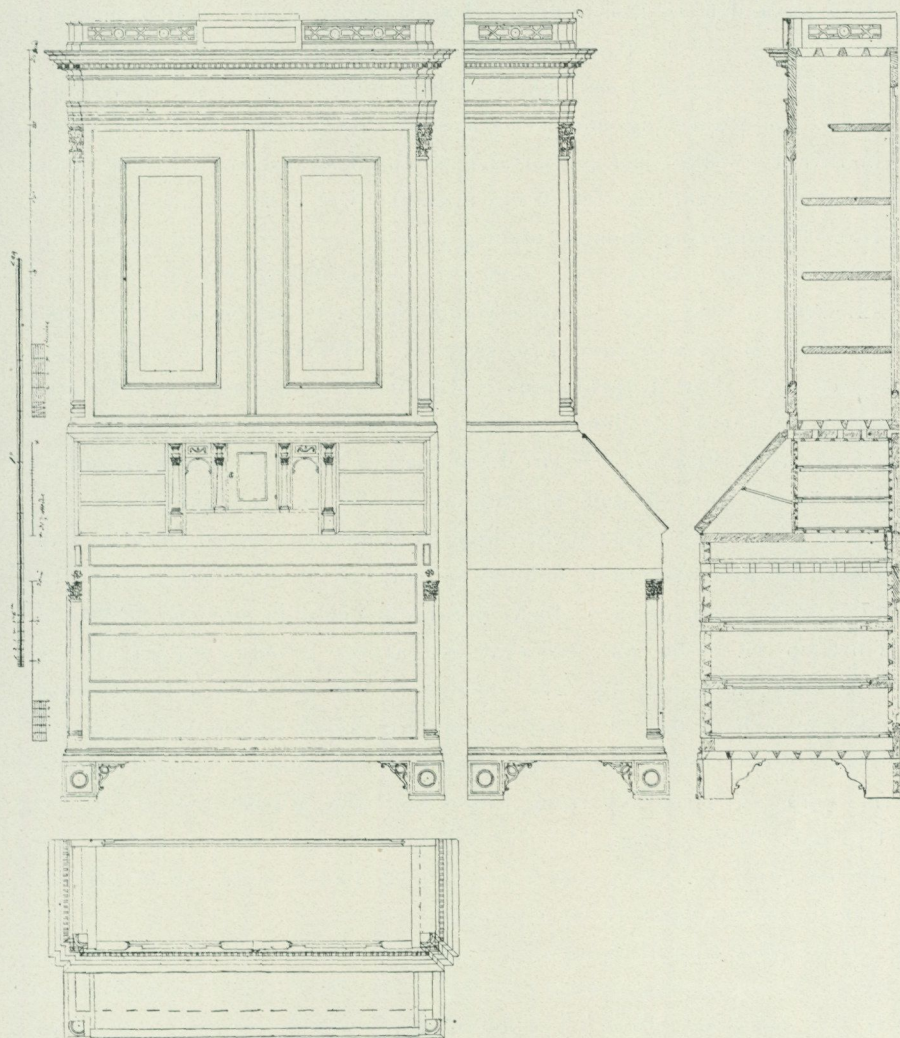


Fig. 6. Skrivskåp, mästerstyckeritning i snickareämbetet i Köpenhamn, av Sören Michaelsen, daterad den 16 juli 1787. Nord. M. 58,724.

Här återges som fig. 5 den av de köpenhamnska skåpritningarna, som är närmast besläktad med skåpet från Hälsingborg. Överensstämmelsen är ju så stor som man gärna kan önska, och vissa av skåpets detaljer, såsom t. ex. fötternas form, återfinnas ännu trog-

nare på andra av ritningarna. Det framgår ej av ritningarna, som samtliga sakna skriftliga anvisningar om material och arbetsmetoder, av vilket träslag dessa skåp skulle utföras. Ej heller är det fullt klart, om dekorering med mässingslister är avsedd, ehuru en dubbel kontur å byrålådorna på flertalet ritningar synes antyda detta. Utan egentlig fara för misstag torde man emellertid kunna påstå, att det från Hälsingborg komna mahognyskåpet ger oss en kroppslig föreställning om den skåptyp, som på 1780-talet utgjorde det ordinarie snickaremästerstycket i Köpenhamn, och att den bevarade gruppen av mästerstyckeritningar avse skåp av materialet mahogny och mässingslister. För Köpenhamns vidkommande blir man alltså berättigad att påstå, att denna stilart är vederbörligen införd redan vid början av 1780-talet, och till Köpenhamns handels- och modeområde får väl, då lika väl som nu, räknas de skånska landskapen.¹

För det övre Sverige, Stockholms snickareämbetes område, hänvisar flertalet daterade möbler av mahogny och mässingslister till 1790-talet, men de äro dock ingalunda okända här på 1780-talet. Gottlieb Iwersson har signerat ett arbete i denna stilart år 1787 (Fischer, Iwersson, fig. 21), men även en år 1784 daterad möbel (samma arbete fig. 19) visar ganska utpräglad sengustavianska stildrag. Av andra Stockholmsnickare kunna såsom exempel anföras en byrå av Erik Nyström 1788 (Nordiska Museet inv. n:r 93,879, Upmark, Möbler, fig. 110), ett skrivbord av samme mästare 1786 och en byrå av Anders Lundelius 1780 (de båda senare i konsthandeln, enligt anteckningar av G. Upmark).

Det andra från Hälsingborg komna skåpet, som här avbildas såsom fig. 2, är av en något senare karaktär än det ovan behandlade. Det är ett bokskåp, gjort i två delar med glasdörrar i det övre, grundare skåpet och slutna dörrar i det undre. De tunna, skarpa och ytterst knappa formerna antyda en senare period, likaså frånvaron av mässingsbeslag — nyckelskyltarna äro av vitt ben — och slut-

¹ Den bevarade serien av mästerstyckeritningar från Kristianstads snickareämbete, nu i Nordiska Museets skräarkiv, visar rokokoformer åren 1780 och 1782 samt sengustavianska former 1791, 1793, 1795 och 1796; men huru luckan under 1780-talet skall utfyllas visar ej detta material. Se J. BÖTTIGER, *Ur studier till en svensk möbelhistoria*, Svenska Slöjdföreningens tidskrift 1905, häfte 4.

ligen krönlistens tandsnitt. Men just krönet med sitt genombrutna ornament och sin förhöjda plint i mitten, som förefaller att vara det mest avancerade stildraget i möbelen, har sina fullt utbildade svarigheter på de köpenhamnska mästestyckeritningarna från 1780-talet å några av de där framställda skrivskåpen. Ett genombrutet krön finnes sålunda å en ritning från 1783 och dylikt med mittplint å två ritningar från 1787, av vilka den ena här återges i fig. 6. Denna ur kinesisk påverkan framgångna utsmyckningsart återfinnes å de sengustavianska möblerna även i de små genombrutna träkonsoler (jämför Upmark, Möbler, pl. LXVIII), som höra samman med stilens senare utvecklingsform.
